

Dr. Aytuğ Zekeriya BOLCAN

**İTHALAT BAĞIMLILIĞININ BEDELİ :
TÜRKİYE’DE ÖDEMELER DENGESİ
KISITI VE BÜYÜMENİN SINIRLARI,
1970–2010**

**FİLİZ KİTABEVİ
İSTANBUL
2025**

Ekim 2025

ISBN: 978-625-5697-49-3

BASKI - CİLT

Filiz Kitabevi Basım Yayın Dağıtım
Petrol Ürünleri Sanayi ve Tic. Ltd. Şti.
Matbaacı Sertifika Numarası: 77398

YAYINLAYAN

Filiz Kitabevi Basım Yayın Dağıtım
Petrol Ürünleri Sanayi ve Tic. Ltd. Şti.
Cemal Yener Tosyalı Cad. No: 57/A (113)
Vefa-Fatih/İSTANBUL
Tel: (212) 527 0 718
(850)441 0 359
Faks: (212) 519 20 71

www.filizkitabevi.com

bilgi@filizkitabevi.com

Yayıncı Sertifika Numarası: 77398

Copyright© Bu kitabın Türkiye'deki yayın hakları Filiz Kitabevi Basım Yayın Dağıtım Petrol Ürünleri San. ve Tic. Ltd. Şti.'ne aittir. Her hakkı saklıdır. Hiçbir bölümü ve paragrafı kısmen veya tamamen ya da özet halinde, fotokopi, faksimile veya başka herhangi bir şekilde çoğaltılamaz, dağıtılamaz. Normal ölçüyü aşan iktibaslar yapılamaz. Normal ve kanunî iktibaslarda kaynak gösterilmesi zorunludur.

ÖNSÖZ

Türkiye, 18. Yüzyılın sonundan itibaren (Osmanlı Devleti’ni de dahil edersek), her ne kadar belirli dönemlerde fazla verse de, sürekli dış ticaret açığı vermektedir. Bu sorunun iktisadi ve siyasi birçok sebebi olsa da temel de yurtiçinde üretilen ürünlerin yurtdışındaki ürünlerle rekabet edememesinin yanında, üretimimizi gerçekleştirmek için gerekli olan birçok aramalarının yurtdışından ithal etmek zorunda olmamızdır. Günümüzde ise giderek artan cari işlemler açığı Türkiye’nin en önemli iktisadi sorunlarından birini oluşturmaktadır. Cumhuriyet kurulduktan sonra bu sorunu çözmeye yönelik politikalar geliştirilmiş Dünya savaşları son bulmasından itibaren geçen sürede ilk önce ithal ikameci politikalarla dışa bağımlılık azaltılmaya çalışılmış, 1980 sonrasında ise ihracata dayalı büyüme politikası izlenmiştir.

Dış ticaretin büyüme üzerindeki önemi birçok model aracılığıyla ortaya konmuştur. Ödemeler dengesinin, iktisadi büyüme oranları üzerinde bir kısıt oluşturduğunu öne sürer Thirlwall Modelinin 1970-2010 tarihleri arasında Türkiye için uygulayan çalışma da, farklı büyüme yaklaşımları incelenmiş ve bu çerçevede büyüme oranının artırılması hangi politikaların uygulanması gerektiği ifade edilmiştir.

Bu çalışma sadece bir insanı tek başına gayretiyle ortaya çıkamamıştır. Başta tezin her aşamasında her türlü desteği sağlayan danışmanım Prof. Dr. Merih PAYA’ya, çalışmalarım süresince belirli dönemlerde bölümdeki her türlü görevlerde yeterince yardımcı olamadığım çalışma arkadaşlarım ve hocalarıma ve ayrıca tezi ampirik çalışma kısmında bitmeyen sorularıma sabırla cevap veren Doç. Dr. Şeref BOZOKLU’ya teşekkür ederim. Ayrıca başta tezin şekil şartlarındaki hataların tespitinde yardımcı olan kardeşim Dr. Aybike Elif BOLCAN olmak üzere, 2 senelik yazım aşamasındaki her türlü zorlukta yanımda duran ve desteklerini hiçbir zaman eksik etmeyen aileme müteşekkirim.

Merhum halam Gülcan BOLCAN'ın aziz hatırasına

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ	III
İÇİNDEKİLER.....	VII
ŞEKİLLER LİSTESİ.....	IX
TABLolar LİSTESİ	IX
GRAFİKLER LİSTESİ	IX
ÖZET.....	XI
ABSTRACT	XI
GİRİŞ	1

1. BÖLÜM : NEOKLASİK BÜYÜME MODELLERİ

1.1. SOLOW-SWAN MODELİ	7
1.2. İÇSEL BÜYÜME TEORİLERİ	13
1.2.1. BİRİNCİ NESİL İÇSEL BÜYÜME MODELLERİ	13
1.2.2. BEŞERİ SERMAYE MODELLERİ.....	18
1.2.3. ÜRÜN ÇEŞİTLİLİĞİ (veya AR-GE) MODELLERİ	21
1.2.4. SCHUMPETERCİ BÜYÜME MODELLERİ	27

2. BÖLÜM : POST-KEYNESÇİ BÜYÜME TEORİLERİ

2.1. ROBINSON BÜYÜME MODELİ	33
2.2. KALDOR BÜYÜME MODELİ.....	45

2.3. PASİNETTİ BÜYÜME MODELİ	53
------------------------------------	----

3. BÖLÜM :

ULUSLARARASI İKTİSAT VE İKTİSADİ BÜYÜME: ÖDEMELER DENGESİ KISITI ALTINDA İKTİSADİ BÜYÜME

3.1. İKTİSAT BÜYÜME VE AÇIKLIK.....	58
3.2. ÖDEMELER DENGESİ KISIDI ALTINDA İKTİSADİ BÜYÜME VE TÜRKİYE ÖRNEĞİ.....	62
3.2.1. TEORİK ÇERÇEVE.....	62
3.2.2. LİTERATÜR	69
3.2.3. VERİ SETİ, AMPİRİK ANALİZ VE SONUÇLARI	79
SONUÇ	85
KAYNAKÇA	87
EK.1	99
EK.2	100

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 1 : Çok Sektörlü Modelde İktisadî Faaliyetler	23
Şekil 2 : Kaldorcu Büyüme Teorisinin Genel Yapısı	63

TABLolar LİSTESİ

Tablo 3.1 : Ödemeler Dengesi Kısıtı Altında İktisadi Büyüme Modelini Test Eden Çalışmalar	73
Tablo 3.2 : Ödemeler Dengesi Kısıtı Altında İktisadi Büyüme Modelini Türkiye İçin Test Eden Çalışmalar	78
Tablo 3.3 : Tahmin Edilen ve Gerçekleşen Ortalama GSYİH Büyüme Oranları (5 ve 10 Yıllık).....	83
Tablo 3.4 : Tahmin Edilen ve Gerçekleşen Ortalama GSYİH Büyüme Oranları (20 Yıllık)	83

GRAFİKLER LİSTESİ

Grafik 1.1 : Sabit İkame Esnekliği Üretim Fonksiyonu	10
Grafik 1.2 : Solow Modelinde Durağan Durum	12
Grafik 1.3 : AK Modelinin Geçiş Dinamiği	16
Grafik 1.4 : Solow Diagramıda AK Modeli	16
Grafik 1.5 : Beşeri Sermaye Yatırımlarının Zaman Patikası	20
Grafik 2.1: Verimlilik Eğrisi	39
Grafik 2.2 : Sahte Üretim Eğrisi	40
Grafik 2.3 : Robinson Modelinde Beklenen Büyüme Oranı	43
Grafik 2.4 : Beklenen ve Gerçekleşen Büyüme Oranları	44
Grafik 2.5 : Kaldor Modelinde Fiyatların Oluşumu	50
Grafik 2.6 : Teknoloji Fonksiyonu	52

THE COST OF IMPORT DEPENDENCE: BALANCE OF PAYMENTS CONSTRAINTS AND LIMITS TO ECONOMIC GROWTH IN TURKEY, 1970-2010

ÖZET

Bu çalışma ödemeler dengesinin iktisadi büyüme üzerindeki bir kısıt oluşturduğu ekonometrik bir yöntem ile araştırmaktadır. Öncelikle genel olarak farklı iktisat okullarının iktisadi büyüme üzerindeki görüşleri ele alınmış ve bu görüşler kapsamında iktisadi büyümenin nasıl belirlendiği incelenmiştir. Diğer ödemeler dengesi kısıtı altında iktisadi büyüme üzerine yapılan çalışmalar ve modelin nasıl geliştiği anlatılmıştır. Bu çerçevede Kalman Filtre yöntemiyle ithalat gelir esnekliği hesaplanmıştır. Elde edilen sonuçlarla ödemeler dengesi kısıtı altında iktisadi büyüme oranları tahmin edilmiş ve gerçekleşen büyüme oranlarıyla karşılaştırılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Thirlwall Yasası; Ödemeler dengesi kısıtı; İthalat bağımlılığı; İthalatın gelir esnekliği; İhracata dayalı büyüme

ABSTRACT

This study investigates with an econometric method that balance-of-payments crates a constraint on economic growth. First of all, views of different school of economics are discussed generally and how the economic growth is identified within these views is investigated. Than the studies conducted on balance-of-payments constrained economic growth and how this model is built up have been described. In this framework, export income elasticity is calculated by the Kalman Filter method. With the results obtained, balance-of-payments constrained economic growth rates are estimated and compared with real growth rates.

Keywords: Thirlwall's Law; Balance-of-payments constraint; Import dependence; Income elasticity of imports; Export-led growth